

040 [Principes généraux du Neo-plasticisme]

Vooraf

Mondriaan heeft zijn tekst [*Principes généraux du Neo-plasticisme*]¹ in december 1926 naar redacteur Félix del Marle² gestuurd voor plaatsing in *Vouloir*. De tekst is echter nooit in *Vouloir* gepubliceerd.

[*Principes généraux du Neo-plasticisme*] wordt pas in 1949 - vijf jaar na Mondriaans overlijden³ - in facsimile gepubliceerd in het Franse tijdschrift *Art d'aujourd'hui*⁴.

Bron

Van de tekst [*Principes généraux du Neo-plasticisme*] zijn twee bronnen achterhaald. De eerste is een fotokopie van een manuscript tussen de brieven aan Del Marle⁵. De tweede is een facsimileweergave van een manuscript in het tijdschrift *Art d'aujourd'hui*⁶.

De eerste bron was waarschijnlijk een bijlage bij een brief aan Del Marle. Het gefotokopieerde manuscript bestaat uit 3 pagina's, die rechtsboven zijn genummerd (1 tot en met 3). Mondriaan heeft de tekst vrij netjes geschreven. Er zijn betrekkelijk weinig doorhalingen en toevoegingen. Een nauwkeuriger beschrijving van de bron is niet mogelijk, omdat alleen een fotokopie beschikbaar is. We beschouwen deze bron geautoriseerd en voltooid.

De tweede bron is een facsimileweergave van bovengenoemd manuscript in *Art d'aujourd'hui*, maar in de publicatie is het manuscript ongeveer de helft kleiner is weergegeven. Bij de facsimilepublicatie heeft de redactie vermeld: 'Le texte manuscrit nous a été aimablement communiqué par M. Del Marle et les documents photographiques par M. Seuphor'. We beschouwen deze bron geautoriseerd en voltooid.

Basistekst en leestekst

De basis voor de leestekst is de facsimile-publicatie van het manuscript in het tijdschrift *Art d'aujourd'hui*. Schrijffouten en vergissingen zijn met noten in de leestekst aangegeven.

Titel

Het manuscript heeft geen titel. De eerste woorden van de gepubliceerde tekst geven de kern van de tekst aan: 'Principes généraux du Neo-plasticisme'. De gepresenteerde tekst krijgt een fictieve titel toegekend: [*Principes généraux du Neo-plasticisme*]. Overigens schrijft Mondriaan in de gehele tekst geen accent op de 'e' van 'Neo'.

Datering en ondertekening

Het manuscript is gedateerd en ondertekend: 'Paris dec. 26. P. Mondrian'. De datering van de gepresenteerde tekst is: december 1926⁷.

Ontstaan en publicatie

De redacteur van het tijdschrift *Vouloir* - Félix del Marle - heeft een rondschriven verstuurd naar een aantal medewerkers van *De Stijl*⁸. Del Marle had het plan om een speciaal nummer te wijden aan 'Het Neoplasticisme' en hij heeft *De Stijl*-medewerkers gevraagd een bijdrage te leveren aan dit speciale nummer. Dit blijkt uit een brief van Mondriaan aan de redacteur (16 december 1926): 'Aussitôt que j'en aurai le temps je vous enverrai [...] quelques morceaux de ce que j'ai écrit sur le Neo-Plasticisme, pour le numéro-extra de Vouloir dont vous parlez dans votre circulaire.'

Félix vraagt om de antwoorden (of reacties) te sturen naar de heer Donce-Brisy⁹. Mondriaan doet dat niet en stuurt zijn antwoord naar de redacteur zelf. Dit wordt duidelijk uit een brief van Mondriaan

¹ In de hele tekst schrijft Mondriaan 'Neo' consequent zonder accent.

² Félix del Marle (1889-1952), Frans kunstenaar.

³ 1 februari 1944.

⁴ Het eerste nummer van het avant-garde tijdschrift *Art d'aujourd'hui* verschijnt in juni 1949 en het laatste in december 1954; redacteur Edgar Pillet (1912-1996), Frans beeldende kunstenaar.

⁵ RKD-MCP – 23. Digital Appendix: Supplements 040 - [zonder titel] (manuscript).

⁶ *Art d'aujourd'hui* 1, no. 5 (december 1949): z.p.

⁷ Mondriaan woont op dat moment in Parijs, 26 Rue du Départ.

⁸ In zijn brief van 16 december 1926 geeft Mondriaan het adres van Vilmos Huszár door aan Del Marle en in een volgende brief (30 december 1926) de adressen van Bob Oud, Cornelis van Eesteren en César Domela.

⁹ Émile Donce-Brisy (... - ...), Frans schrijver en redacteur van *Vouloir*.

aan Del Marle (10 december 1926), waarin Mondriaan schrijft: 'J'ai le plaisir de vous envoyer les réponses aux circulaires. C'était demandé de les envoyer à M. Donce-Brisy mais j'espère que vous aurez la bonté de franciser ce que j'ai écrit d'inédit.' De inhoud van het rondschrijven - waarnaar Mondriaan in zijn brief verwijst - is niet achterhaald, evenmin als de reacties van andere respondenten.

In zijn brief van 10 december 1926 aan Del Marle zegt de schilder verder over zijn antwoord op de 'circulaire': 'Une grande partie des récits d'articles que je fait p.ex. la première page est tiré de l'article que vous allez prochainement publier.' Mondriaan heeft - zo blijkt - het antwoord samengesteld uit gedeelten van eerder geschreven artikelen. Als voorbeeld noemt hij het eerste gedeelte van het antwoord dat gehaald is uit een artikel dat binnenkort in *Vouloir* zal verschijnen: *Le Home - La Rue - La Cité*¹⁰. En inderdaad in het eerste gedeelte worden vijf 'neo-plastische wetten' vermeld, die ook voorkomen in *Le Home - La Rue - La Cité*¹¹. Op grond van dit laatste kunnen we zeggen dat Mondriaans antwoord op de 'circulaire' de tekst [*Principes généraux du Neo-plasticisme*] is geweest.

Opmerkelijk is dat de brieven van 10, 16 en 30 december 1926 elkaar tegenspreken voor wat betreft het opsturen van Mondriaans antwoord op de 'circulaire' van Del Marle. In de brief van 10 december 1926 zegt Mondriaan: 'J'ai le plaisir de vous envoyer les réponses aux circulaires.'¹² In de brief van 16 december 1926 zegt hij: 'Aussitôt que j'en aurai le temps je vous enverrai [...] quelques morceaux de ce que j'ai écrit sur le Neo-Plasticisme.' In de brief van 30 december 1926 zegt hij: 'Quand au réponses sur votre circulaire j'en vous répondrai bientôt. Je ne sais pas mieux que de citer quelques passages de mes articles qui correspondent aux questions.'

[*Principes généraux du Neo-plasticisme*] bestaat uit vier delen: 'Hoofdstuk I' is een opsomming van zes Neoplastische wetten: 'Principes généraux du Neo-plasticisme'¹³. 'Hoofdstuk II'¹⁴ geeft een résumé van Mondriaans opvatting over: 'Le Neo-plasticisme et la forme'. 'Hoofdstuk III' is een samenvatting van Mondriaans gedachten over kleur: 'Le Néo-plasticisme et la couleur'. In 'Hoofdstuk IV' schrijft Mondriaan in het kort iets over de gevolgen van het Neo-Plasticisme in psychologische en maatschappelijke sfeer: 'Conséquences psychologiques et sociales du Néo-plasticisme'.

Félix del Marle neemt [*Principes généraux du Neo-plasticisme*] niet op in het speciale nummer van *Vouloir*. Waarom niet, is niet achterhaald.

Pas veel later - in 1949 - verschijnt [*Principes généraux du Neo-plasticisme*] in het tijdschrift *Art d'aujourd'hui*.

Afbeeldingen

Bij de publicatie van 1949 is een foto van Mondriaan geplaatst en vier afbeeldingen van schilderijen. De foto is waarschijnlijk gemaakt door Zwitsers-Amerikaanse fotograaf Fritz Glarner in 1942/43.

De schilderijen zijn aangeduid als:

1. L'arbre, dessin (1910)¹⁵.
2. L'arbre bleu, peinture (1910).
3. L'arbre, peinture (1911).
4. Pommier en fleurs (1911).

Reacties van tijdgenoten

De tekst [*Principes généraux du Neo-plasticisme*] is niet in 1926 verschenen.

Sleutelwoorden

Met een aantal kenschetsende woorden (in alfabetische volgorde) geven we aan wat er in [*Principes généraux du Neo-plasticisme*] besproken wordt. Van de zogenoemde specifieke en soms minder specifieke Mondriaan-woorden wordt een verklarende omschrijving gegeven in het 'Sleutelwoordenregister'¹⁶. De in dit register verduidelijkte sleutelwoorden zijn hieronder cursief weergegeven.

¹⁰ Tekst 039.

¹¹ In [*Principes généraux du Neo-plasticisme*] heeft Mondriaan nog een zesde neo-plastische wet toegevoegd.

¹² Mondriaan schrijft in deze brief 'les réponses'; het is mogelijk dat Mondriaan ook de antwoorden van anderen heeft verzameld en doorgestuurd.

¹³ Zoals vermeld in: [038] Neo-Plasticisme. De Woning - De Straat - De Stad.

¹⁴ In het manuscript schrijft Mondriaan: 'I', i.p.v. 'II'.

¹⁵ Achtereenvolgens: 1: A670,1908; 2: A671,1908-10; 3: B4,1911; 4: B19,1912.

¹⁶ Digital Appendix: Documentation - Mondrian Vocabulary Explained.

Leutelwoorden: *couleur déterminée, dualité d'opposition, équivalence de la nature et de l'esprit, équivalence des moyens plastiques, expression plastique intériorisée, extériorisation, intériorisation, morphoplastique, moyen d'expression, moyen plastique, néo-plasticisme, opposition principale (rectangulaire), rapport de position, rapport de proportion, rythme, unité.*

Schilderijen ontstaan tijdens schrijfperiode

De tekst [*Principes généraux du Neo-plasticisme*] is gedateerd 'december 1926'. Vermoedelijk heeft hij de tekst ook in december 1926 geschreven. Volgens de Catalogue Raisonné heeft Mondriaan in 1926 vijftien schilderijen vervaardigd: B167-B181¹⁷. Hij zal tijdens de periode van het schrijven aan [*Principes généraux du Neo-plasticisme*] met één of meer van deze schilderijen bezig zijn geweest.

---

¹⁷ CRII: 320-328.